

ХОРЕОГРАФІЯ

УДК 793.3

DOI 10.32461/2226-3209.4.2025.351871

Цитування:

Бойко О. С., МIRONIUK Н. М. Український танець у деколонізаційних процесах сучасної України. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 4. С. 245–249.

Boyko O., Myroniuk N. (2025). Ukrainian Dance in Decolonisation Processes of Contemporary Ukraine. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 245–249 [in Ukrainian].

Бойко Ольга Степанівна,
кандидат мистецтвознавства, професор,
завідувач відділу аспірантури і докторантури
Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0001-9347-3832>
bos_81@ukr.net

МIRONIUK Наталія Миколаївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хореографічного мистецтва
Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0001-7413-7112>
sorbe@ukr.net

УКРАЇНСЬКИЙ ТАНЕЦЬ У ДЕКОЛОНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Мета статті – виявити роль українського танцю в деколонізаційних процесах сучасної України. **Методологія дослідження** поєднує культурологічні, історичні та мистецтвознавчі методи, зокрема соціокультурної детермінації, хронологічний, мистецтвознавчий аналіз та ін. **Наукова новизна**. У статті вперше в науковому дискурсі розглянуто український танець як вагомий чинник деколонізаційних процесів. **Висновки**. Український танець є одним із дієвих засобів формування національної ідентичності, а ці процеси – вагомий складник деколонізаційних практик. Усвідомлення та подолання стереотипів, пов'язаних з імперськими наративами меншовартості української культури, опрацювання культурних травм через осмислення цінності українського танцю є продуктивним за умови дотримання стратегії формування національної свідомості та цінностей. У часі російсько-української війни деколонізаційні процеси в танцювальній культурі стали чітко увиразненими: відбувся «репертуарний поворот» (видалення з виконавської практики творів, пов'язаних з країною-агресором, переважання українських народно-сценічних танців у репертуарі колективів народного танцю, постановка національно маркованих балетів зі стилізованим українським танцем тощо), актуалізувалися процеси відродження фольклорно-етнографічної танцювальної спадщини та національно-патріотичної тематики постановок. Фестивально-конкурсний танцювальний рух у сфері українського народно-сценічного танцю став однією зі сфер увиразнення деколонізаційних тенденцій, що проявилось, зокрема, у руйнуванні радянських, переважно регіональних та жанрових, принципів проведення фестивалів; зміні пріоритетів у критеріях оцінювання з виключно стандартів професійного мистецтва та принципів масовості, притаманних тоталітарним системам, на творчо та особистісно-орієнтовані; популяризація творчості діячів українського народно-сценічного танцю минулого та сучасності шляхом організації іменних фестивалів та конкурсів; актуалізація української національно-патріотичної тематики у постановках та функціональних завданнях заходів загалом.

Ключові слова: український танець, деколонізаційні процеси, українська культура, танець, хореографія.

Boyko Olga, Candidate of Art Studies, Professor, Head of the Department of Postgraduate and Doctoral Studies, Kyiv National University of Culture and Arts; **Myroniuk Nataliia**, Candidate of Art Studies, Associate Professor of the Department of Choreographic Art, Kyiv National University of Culture and Arts

Ukrainian Dance in Decolonisation Processes of Contemporary Ukraine

The purpose of the article is to identify the role of Ukrainian dance in the decolonisation processes of modern Ukraine. **The research methodology** combines culturological, historical and art history methods, in particular, socio-cultural determination, chronological, art history analysis. **The scientific novelty**. The article is the first in scientific discourse to consider Ukrainian dance as a significant factor in decolonisation processes. **Conclusions**. Ukrainian dance is one of the effective means of forming national identity, and these processes are a significant component of decolonisation practices. Awareness and overcoming stereotypes associated with imperial narratives of the inferiority of Ukrainian culture, processing cultural traumas through understanding the value of Ukrainian dance is productive provided that the strategy of forming national consciousness and values is adhered to. During the Russian-Ukrainian war, decolonisation processes in dance culture became clearly evident: a 'repertoire turn' took place (removal of works related

to the aggressor country from performance practice, the predominance of Ukrainian folk stage dances in the repertoire of folk dance groups, the staging of nationally marked ballets with stylised Ukrainian dance), the processes of revival of the folklore and ethnographic dance heritage and national-patriotic themes of productions became actualised. The festival and competition dance movement in Ukrainian folk stage dance became one of the areas of expression of decolonisation tendencies, which manifested itself, in particular, in the destruction of Soviet, mainly regional and genre, principles of holding festivals; a change in priorities in the evaluation criteria from exclusively standards of professional art and principles of massness inherent in totalitarian systems, to creative and personality-oriented ones; popularisation of the work of Ukrainian folk and stage dance figures of the past and present by organising named festivals and competitions; actualisation of Ukrainian national-patriotic themes in productions and functional tasks of events in general.

Keywords: Ukrainian dance, decolonisation processes, Ukrainian culture, dance, choreography.

Актуальність теми дослідження. Проблема деколонізації української культури є однією з найактуальніших у науковому дискурсі в останні десятиліття, набувши особливої значущості після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року. Аналіз проявів деколонізації в хореографічному мистецтві важливий для розуміння цілісної панорами позбавлення від колоніальної залежності української культури. Український танець як один з важливих складників національного мистецтва відіграє вагомий роль у формуванні національної ідентичності, відповідно, є одним з чинників деколонізаційних процесів, що важливо дослідити.

Аналіз досліджень і публікацій. В останні роки з'явилося чимало наукових та публіцистичних праць, присвячених деколонізаційним процесам в Україні, як-от Н. Пасічник [5], М. Шкандрія та Ю. Кравченка [11] тощо. Варто зауважити наявність в Україні новітньої нормативно-правової бази, що урегулює процеси провадження деколонізаційних заходів, зокрема, Закон України Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів [8]. Окремі аспекти деколонізаційних проявів у хореографічній культурі торкалися А. Богород [1; 2], Р. Макар [4], А. Підлипська та Л. Цветкова [7], Т. Танчук [9] та ін. Однак дослідження, спеціально присвяченого місцю українського танцю у деколонізаційних процесах, проведено не було.

Мета статті – виявити роль українського танцю у деколонізаційних процесах сучасної України.

Виклад основного матеріалу. Набуття Україною незалежності 1991 року природно супроводжувалося посиленням деколонізаційних процесів у всіх мистецьких сферах, але такі тенденції не набули ознак масштабного явища, не перетворилися на потужний мейнстрим. Деколонізаційний рух посилювався з початком російсько-української війни 2014 року, активізувався після повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року. Постколоніальні студії (осмислення в гуманітарній сфері наслідків колоніальної

залежності) набули ознак самостійного вектору наукової діяльності у світі в останній чверті ХХ ст. з розпадом основних імперсько-колоніальних формацій. З руйнуванням СРСР та створенням суверенної держави Україна загострилася проблема позбавлення від проявів колоніальної політики, що домінувала з боку російського центру за часів Російської імперії та Радянського Союзу. Актуалізувалася потреба деколонізаційних кроків у мистецьких практиках, зокрема й у сфері хореографічного мистецтва, як спосіб позбавлення від культурних травм та залежності, зокрема, провінційної свідомості, нав'язаного відчуття меншовартості (культ «російського балету», у сфері народно-сценічної хореографії – культ ансамблю танцю під керівництвом І. Моїсєєва тощо). Український танець у цій ситуації став одним із потужних засобів відродження усвідомлення величчя власної культурної ідентичності. На думку А. Підлипської, «довготривала бездержавність, втрата національної школи, освіти, заборона рідної мови, відлучення поколінь від духовних надбань народу, перекручене тлумачення історичних подій...приглушили національну свідомість...Усвідомлення себе як частини великого організму нації може формуватися різними засобами, одним із яких, особливо у дитячому віці, може стати українська народна хореографія. Саме народне (народно-сценічне та інші похідні форми) хореографічне мистецтво сприяє формуванню духовного світу особистості, національного характеру й темпераменту, народної моралі й етики, естетики, національної свідомості» [6, 157]. Отже, посилення уваги до українського танцю в усіх сферах побутування (мистецька, освітня, соціокультурна тощо) є одним з дієвих шляхів позбавлення залежності, посилення деколонізаційних процесів.

Важливим стало розуміння хибності вживання концепту «шароварщини», що за радянських часів застосовувався до проявів народної культури, зокрема й при виконанні народно-сценічних хореографічних композицій, задля знецінення національних джерел. В останні роки активізувалися спроби відродити автентичні танцювальні зразки у практиці фольклорно-етнографічних колективів. Серед

таких ансамблів, наприклад, фольклорний гурт «Божичі», створений 1999 року (керівники – фольклористи Сусанна Карпенко та Ілля Фетисов), що «вивчає та відтворює старовинну пісенну та танцювально-інструментальну традицію, яка де не де ще зберіглась по селах та хуторах України, але зникає з катастрофічною швидкістю. Одним з основних напрямів діяльності Божичів... є фольклорно-етнографічне експедиційне обстеження сіл України. Окремою ділянкою... роботи є дослідження народних танців. Для того, аби навчити танцювати сільські народні танці якомога більше людей, Божичі створили 21 січня 2005 року “Школу традиційного народного танцю” – перший в Україні постійно діючий клуб автентичного народного танцю» [3]. Такі практики сприяють не лише актуалізації фольклорної культури, а й формуванню позитивного ставлення до фольклорно-етнографічної спадщини як підґрунтя сучасної української нації.

Серед дослідників українського танцю фундаментальністю підходів та антиколоніальною оптикою виділяються праці Анатолія Богорода, який від середини 1990-х років активно відстоює унікальність та вагомість у національно-культурному ландшафті українських фольклорних танців, стверджуючи, що «національний танець разом із піснею, обрядом... складають геокультуру народу, формують ментальність його... Втрачаючи танцювальний фольклор українська нація втрачає часточку своєї душі, своєї самобутності, що, в свою чергу, негативно впливає на культурно-історичний розвиток народу» [2]. Така позиція сприяє спростуванню багатьох усталених російсько-радянських наративів про багатство та домінування російської культури, недосконалість та нерозвиненість української тощо.

Танцювальне мистецтво, на відміну від літератури, драматичного театру, лише сьогодні, в часі російсько-української війни, активно долучається до увиразнених деколонізаційних кроків, боротьби з проявами залежності, пріоритетності розбудови національного мистецтва, що стало трендом культурно-мистецького поля України. Деколонізація відбувається у двох напрямках – позбавлення від колонізаційної залежності та паралельне генерування власного націоцентричного середовища, нових наративів, дослідження та конструювання власної ідентичності, розвитку інноваційних культурних кодів [11].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило певний «репертуарний поворот» у перформативних мистецтва, зокрема в професійних ансамблях народно-сценічного

танцю (танцювальних групах при народних хорах, у філармоніях тощо) та аматорських колективах. З репертуару вилучено танці, пов'язані з росією як країною-агресором (російські народно-сценічні танці, а також танцювальні композиції, поставлені росіянами чи авторами, які підтримали агресію), що стало одним з деколонізаційних кроків. Посилилися процеси «українізації» репертуару та актуалізації національно-патріотичного тематичного вектору хореографічних постановок, спрямованість творчості на формування нових цінностей. Так, у репертуарі Українського академічного фольклорно-етнографічного ансамблю «Калина» з'явилася концертна програма «Стежками Довбуша» (2024), що глорифікує історичний образ патріота української землі; у Національному заслуженому академічному ансамблі танцю України ім. П.П. Вірського – хореографічна композиція «Присвята» (2025), що оспівує незламність української нації у боротьбі за власну землю та ідентичність.

Балетні театри в Україні зняли з репертуару вистави П. Чайковського «Лускунчик», «Спляча красуня», «Лебедине озеро», С. Прокоф'єва, М. Римського-Корсакова тощо, вилучили з партитур вистав музику російських композиторів, замінивши музикою європейців («Снігова королева» А. Рехвіашвілі, 2016). Репертуар поповнили вистави української тематики, де використано стилізовані українські народні танці чи їхні елементи: «Тіні забутих предків» І. Небесного-А. Шошина у Львівській національній опері (2023), «Сойчине крило» А. Кос-Анатольського-Г. Ковтуна у Київській опері (2024), «Мавка» В. Польової-А. Шошина у Львівській національній опері (2025) та ін. Ці процеси є проявами деколонізації у хореографічному мистецтві, де український танець відіграє помітну роль.

Однією зі сфер увиразнення деколонізаційних процесів в Україні стали фестивалі та конкурси хореографічного мистецтва, що поступово відходять від чітко регламентованої державними органами радянської моделі демонстрування досягнень за регіональним, жанровим, історичним та іншими принципами. За думкою авторів колективної монографії «Український театр: шлях до себе. Здобутки. Виклики. Проблеми», фестивальний рух, попри його тотальну комерціалізацію, переорієнтується на модель форуму, що «порушує ту чи іншу актуальну для суспільства тему, пропонує певну мистецьку/філософську концепцію, а також бере на себе й інші, не тільки художні, а й суто утилітарні завдання, як, скажімо, ревіталізація промислових об'єктів/районів міста чи

створення позитивного іміджу міста/регіону через мистецькі практики» [10, 40]. Попри те, що висловлювання театрознавців стосується фестивалів драматичного мистецтва, їх правомірно екстраполювати у площину танцювального фестивального руху останніх років.

Також сучасні хореографічні фестивалі та конкурси руйнують радянські принципи орієнтування аматорів виключно на стандарти професійного мистецтва, без урахування дозвіллевих потреб та індивідуальних психофізіологічних особливостей учасників танцювальних колективів. Посилення уваги до особистісного розвитку учасників аматорських хореографічних осередків, застосування індивідуалізованих підходів до розвитку здібностей з урахуванням побажань вихованців є важливими на шляху подолання тоталітарних принципів сприйняття та оцінювання виступів колективів виключно за критеріями масовості.

Примітно, що сьогодні активно відроджують імена українських хореографів, проводять фестиваль-конкурсні заходи народно-сценічного танцю біографічного спрямування, що сприяє поверненню забутих імен, просвітництву та популяризації українського танцю і творчості його провідних діячів. Наймасштабніший Всеукраїнський фестиваль-конкурс народної хореографії імені Павла Вірського започаткований 2002 року, відтоді у різних регіонах України проведено десятки фестивалів, присвячених відомим діячам народно-сценічного танцю. Вони актуалізують їхню мистецьку спадщину та сприяють розбудові сучасного українського хореографічного мистецтва, доводять художню цінність і вагомість доробку вітчизняних хореографів, що є одним з елементів деколонізаційних процесів. Адже за радянських часів повсюдно насаджувалися лише визначені партійно-радянською системою прізвища балетмейстерів, переважно російських, чиї твори тиражувалися в якості зразкових. Серед таких заходів, започаткованих у різні роки в Незалежній Україні, у тому числі в часі російсько-української війни від 2014 року, зокрема, фестиваль-конкурс Гуцульського танцю імені Ярослава Чуперчука-Василя Шинкарука (с. Криворівня Верховинського району Івано-Франківської області), фестиваль хореографічного мистецтва імені Йосипа Волощука (с. Великий Бичків Рахівського району Закарпатської області), фестиваль-конкурс народної хореографії імені Володимира Глушенкова (м. Хмельницький), фестиваль народної хореографії імені Мирослава Вантуха (м. Львів), Мистецька резиденція народної творчості імені Віктора Марущака (м. Рівне), Мистецька резиденція

народної хореографії імені Клари Балог (м. Ужгород), Резиденція української народної хореографії імені Георгія Клокова (м. Дніпро) тощо.

Порушення актуальних мистецьких, історичних, соціокультурних, психологічних та інших проблем у тематиці постановок та проблематиці фестиваль-конкурсних заходів загалом, спрямування методичних принципів роботи з учасниками аматорських колективів на особистісно-орієнтоване навчання, розширення функціонального спектру фестивалів, зокрема, просвітницької та популяризаторської ролі, підвищення важливості у розбудові національної культури посилює їх значущість у деколонізаційних процесах.

Наукова новизна. У статті вперше в науковому дискурсі розглянуто український танець як вагомий чинник деколонізаційних процесів.

Висновки. Український танець є одним з дієвих засобів формування національної ідентичності, а ці процеси – вагомий складник деколонізаційних практик. Усвідомлення та подолання стереотипів, пов'язаних з імперськими наративами меншовартості української культури, опрацювання культурних травм через осмислення цінності українського танцю є продуктивним за умови дотримання стратегії формування національної свідомості та цінностей.

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року деколонізаційні процеси у танцювальній культурі стали чітко увиразненими: відбувся «репертуарний поворот» (видалення з виконавської практики творів, пов'язаних з країною-агресором, переважання українських народно-сценічних танців у репертуарі колективів народного танцю, постановка національно маркованих балетів зі стилізованим українським танцем тощо), актуалізувалися процеси відродження фольклорно-етнографічної танцювальної спадщини та національно-патріотичної тематики постановок.

Фестивально-конкурсний танцювальний рух у сфері українського народно-сценічного танцю став однією зі сфер увиразнення деколонізаційних тенденцій, що проявилось, зокрема, у руйнуванні радянських, переважно регіональних та жанрових, принципів проведення фестивалів; зміні пріоритетів у критеріях оцінювання з виключно стандартів професійного мистецтва та принципів масовості, притаманних тоталітарним системам, на творчо та особистісно-орієнтовані; популяризація творчості діячів українського народно-сценічного танцю минулого та сучасності шляхом організації

іменних фестивалів та конкурсів; актуалізація української національно-патріотичної тематики у постановках та функціональних заваннях заходів загалом.

Стаття не вичерпує всіх аспектів проблеми місця українського танцю у деколонізаційних процесах в Україні. Перспективним є дослідження ролі українського танцю у розбудові національної системи загальної та мистецької освіти, у євроінтеграційних процесах як вагомому складнику деколонізації культури України.

Література

1. Богород А. Під чию дудку танцюємо? *Народознавство*. 1994. № 5.
2. Богород А. Танцем славили богів. *Сварог*. 1995. № 2. URL: <https://www.ridivira.com/uk/suspilstvo/tantsem-slavyly-bohiv> (дата звернення: 12.09.2025).
3. Божичі. Про гурт. URL: <http://www.bozhychi.com.ua/svit/pro-nas> (дата звернення: 12.09.2025).
4. Макар Р. Колоніальна казка: «Вечори на хуторі біля Диканьки» в Національній опері України. *Ballettristic*. 15.02.2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220216204339/https://ballettristic.com/kolonialna-kazka-vechoru-na-hutori-bilya-dykanki/> (дата звернення: 12.09.2025).
5. Пасічник Н. Деколонізація та дерусифікація – головні тренди політики пам'яті на сучасному етапі. *Перспективи розвитку суспільно-гуманітарних наук в умовах євро інтеграції* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Біла Церква, 11–12 квітня 2024 р., Білоцерківський НАУ. Біла Церква, 2024. С. 8–13.
6. Підлипська А. Народно-сценічний танець як засіб впливу на національну свідомість та самосвідомість. *Вісник Львівського університету. Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 16. Ч. 2. С. 156–160.
7. Підлипська А., Цветкова Л. Опрацювання культурних травм у танцювальних практиках: історичний контекст. *Танцювальні студії*. 2023. Т. 6(2). С. 106–115. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7646.6.2.2023.295167>.
8. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів : Закон України від 21.03.2023 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-IX#Text> (дата звернення: 12.09.2025).
9. Танчук Т. «Сойчине крило» – деколонізація різдвяного репертуару українського театру. *Громада. Груп*. 05.12.2023. URL: <https://gromada.group/news/statti/34511-sojchine-krilo-dekolonizaciya-rizdvyanogo-repertuaru-ukrayinskogo-teatru> (дата звернення: 14.09.2025).
10. Український театр: шлях до себе. Здобутки. Виклики. Проблеми : аналітично-соціологічне дослідження / С. Васильєв, І. Чужинова, Н. Соколенко, О. Салата, О. Тукалевська, В. Жила. Київ, 2018. 145 с.
11. Шкандрій М., Кравченко Ю. Антиколоніальний, постколоніальний, деколоніальний. *Український деколоніальний глосарій*. 2024. URL: <https://decolonialglossary.com.ua/decolonialanti-colonialpostcolonial-uk> (дата звернення: 14.09.2025).

References

1. Bohorod, A. (1994). To whose tune are we dancing? *Narodознавство*, 5 [in Ukrainian].
2. Bohorod, A. (1995). They glorified the gods with dance. *Svaroh*, 2. <https://www.ridivira.com/uk/suspilstvo/tantsem-slavyly-bohiv> [in Ukrainian].
3. Bozhychi. (n.d.). About the band. <http://www.bozhychi.com.ua/svit/pro-nas> [in Ukrainian].
4. Makar, R. (15.02.2022.) Colonial Tale: *Vechory na khutori bilya Dykanky* at the National Opera of Ukraine. *Ballettristic*. <https://web.archive.org/web/20220216204339/https://ballettristic.com/kolonialna-kazka-vechoru-na-hutori-bilya-dykanki/> [in Ukrainian].
5. Pasichnyk, N. (2024). Decolonisation and de-Russification are the main trends in memory politics at the present stage. *Prospects for the development of social sciences and humanities in the context of European integration: Proceedings of the International Scientific and Practical Online Conference (Bila Tserkva, 11–12 April 2024)*, 8–13 [in Ukrainian].
6. Pidlypska, A. (2015). National People Stage Dance as a Means of Influencing National Consciousness and Identity. *Visnyk of the Lviv University. Series Art Studies*, 16(2), 156–160 [in Ukrainian].
7. Pidlypska, A. & Tsvietkova, L. (2023). Treatment of Cultural Injuries in Dance Practices: Historical Context. *Dance studies*, 6(2), 106–115 [in Ukrainian].
8. On the condemnation and prohibition of propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and the decolonisation of toponymy: Law of Ukraine. (21.03.2023) (as amended). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-IX#Text> [in Ukrainian].
9. Tanchuk, T. (05.12.2023). 'Soichyne krylo' – decolonisation of the Christmas repertoire of Ukrainian theatre. *Gromada.Group*. <https://gromada.group/news/statti/34511-sojchine-krilo-dekolonizaciya-rizdvyanogo-repertuaru-ukrayinskogo-teatru> [in Ukrainian].
10. Vasyliiev, S., Chuzhynova, I., Sokolenko, N., Salata, O., Tukalevska, O., & Zhyla, V. (2018). Ukrainian theatre: the path to itself. *Achievements. Challenges. Problems: analytical and sociological research*. Kyiv [in Ukrainian].
11. Shkandrii, M. & Kravchenko, Yu. (2024). Anticolonial, postcolonial, decolonial. *Ukrainian decolonial glossary*. <https://decolonialglossary.com.ua/decolonialanti-colonialpostcolonial-uk> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.10.2025
Отримано після доопрацювання 12.12.2025
Прийнято до друку 16.12.2025
Опубліковано 29.12.2025